

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV MITT, RAPPORT 2008:9
ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Folkvandringstida gravar i Grimsta

Uppland, Fresta socken, Grimsta 67:1, RAÄ 30
Gunnar Andersson

UV MITT, RAPPORT 2008:9
ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Folkvandringstida gravar i Grimsta

Uppland, Fresta socken, Grimsta 67:1, RAÄ 30

Dnr 422-1909-2007

Gunnar Andersson

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Mitt

Instrumentvägen 19
126 53 HÄGERSTEN

Tel. 010-480 80 60

Fax 010-480 80 94

www.arkeologiuv.se

uvmitt@raa.se

© 2008 Riksantikvarieämbetet

UV Mitt, Rapport 2008:9

ISSN 1403-9044

Kart- och ritmaterial Karlis Graufelds.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L1999/3.

Fig. 1 och 2 är godkända ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2008-02-22 (dnr 601-2008/423).

Utskrift EO Grafiska, Stockholm 2008.

Innehåll

Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Målsättning	5
Genomförande	5
Resultat	5
Utvärdering	7
Status och skadebild	7
Fornlämningens omfattning och sannolika datering	8
Referenser	8
Administrativa uppgifter	9

Figurer

1. Förundersökningsområdet markerat på utdrag ur Topografiska kartan. Skala 1:50 000	9
2. Förundersökningsområdet markerat på utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.	10
3. Schakt- och anläggningsplan med lokaliserade gravar. Skala 1:200.	11

Med anledning av en förestående avstyckning av fastigheten Grimsta 67:1 har Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Mitt utfört en förundersökning inom RAÄ 30.

Syftet med förundersökningen var dels att datera och karaktärisera gravarna, dels att göra en bedömning av vilka skador och ingrepp de senast årens arbeten i området har åsamkat gravfältet.

För ändamålet gjordes först en kartering av kvarvarande lämningar och därefter en begränsad undersökning där tio kvarvarande gravar från sen vendeltid och vikingatid kunde dokumenteras.

Inledning

Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Mitt har, under tre dagar i oktober 2007, utfört en arkeologisk förundersökning av fornlämning RAÄ 30 i Fresta socken, Upplands Väsby kommun, Uppland. Förundersökningen föranleddes av att fastighetsägaren Mats Forslund planerar en avstyckning och försäljning av den del av fastigheten som fornlämningen är belägen på. Kostnaderna för förundersökningen har bestridits av fastighetsägaren.

Områdesbeskrivning

Den del av fornlämningen RAÄ 30 som nu har förundersökts är den sista (?) kvarvarande delen av ett större fornlämningskomplex som ursprungligen även sträckt sig norr om fastigheten Grimsta 67:1. Inom fastighetsgränsen för Grimsta 67:1 är elva stensättningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister. Vid en besiktning i maj 2007 kunde åtta av dessa urskiljas i markytan ”ovan jord”.

Fornlämningsområdet är enligt markering i FMIS ca 25×30 meter stort (ca 750 m²) och beläget i fastighetens nordvästra hörn. Detta är den enda delen av fastigheten som inte ger intryck av att vara markplanerad och omgestaltad. I nordlig riktning begränsas det av tomtgränsen/gatan och i österut av den asfalterade infarten till det befintliga boningshuset, som ligger endast ett par meter från närmast iakttagbara gravhög. Längs tomtgränsen mot gatan finns ett i jorden väl förankrat staketstängsel samt en, numera, kraftigt uppvuxen häck av Tujaträd. Såväl staket som häck har tidigare anlagts utan hänsyn till fornlämningens lagskydd då de löper över åtminstone ett par av de i markytan synliga gravhögarna. Enligt markeringen i FMIS ingår inte den nordvästligaste delen av fastigheten i fornlämningsområdet. Anledningen härtill är svår att sätta om men beror sannolikt på att man vid inventeringstillfället inte kunna iaktta någon gravhög här. Området förefaller förvisso även här vara markplanerat i sen tid och täcks delvis av en gjuten betongplatta – sannolikt till ett numera rivet garage – men skadade gravar kan finnas. Vid förundersökningen uppfattades därför även denna del ingå i fornlämningsområdet, som således bör utökas till att omfatta hela det nordvästra hörnet av fastigheten.

De delar av fornlämningen som tidigare låg utanför Grimsta 67:1 har vid ett flertal tillfällen genom åren omfattats av såväl arkeologiska delundersökningar som antikvariska kontroller i samband med framväxten av det nutida villasamhället Bollstanäs (jfr Appलगren 1988, 1989; Foghammar 1991; Hedman 1987). Insatserna har resulterat i att både dittills oupptäckta gravar och bebyggelseämningar framkommit. Samtliga har dock varit mer eller mindre starkt skadade av senare tiders verksamheter, men ett par av gravarna har genom fynd och ¹⁴C-analys kunnat dateras till yngre järnålder (vendeltid) under det att bebyggelseämningarna – i form av härdar och kulturlager – erhållit dateringar till äldre järnålder (Appलगren 1998:10).

Målsättning

Förundersökningens målsättning av att klarlägga fornlämningens karaktär vad gäller sammansättning, omfattning och sannolika datering. Samt att därutöver värdera senare tiders påverkan på fornlämningen, d.v.s. i vilken mån fornlämningen har åsamkats skador till följd av områdets exploatering under 1900-talet.

Genomförande

Inledningsvis gjordes en kartering av fornlämningsområdet. Karteringen omfattade de i ytan synliga gravarna eller förmodade gravarna, uppmärksammade topografiska element (större stenblock och terrasskant), spår av tydlig sentida verksamhet (i form av ett garagefundament) samt befintlig, tätare busk- och snårvegetation. Karteringen kunde inte göras fullständigt i fornlämningens nordvästra del då detta område till stor del täcktes av sten- och raseringsmassor som fastighetsägaren forslat dit under sommaren. På uppmaning avlägsnade dock fastighetsägaren merparten av raseringsmassorna varefter förundersökningen åtminstone delvis kunde genomföras på ett nöjaktigt vis i denna del av fornlämningsområdet. Det är dock värt att framhålla att det hade varit önskvärt med något större insatser här, se bilaga 1.

Fyra undersökningsschakt upptogs inom fornlämningen. Schakten omfattade totalt en yta av 146 m² och förlades medvetet till områden där antingen starkt skadade anläggningar förväntades eller till områden där hittills ej iakttaga kunde förväntas. Avsikten var flerfaldig och i samklang med förundersökningens målsättning; härigenom kontrollerades såväl anläggningarnas status som huruvida även äldre, underliggande, boplatslämningar fanns. Mot bakgrund av ärendets antikvariska natur kändes det heller inte motiverat att göra några ingrepp inom eller i omedelbar anslutning till gravfältets två största anläggningar, båda belägna invid varandra i den nordöstra delen.

Ingen av de stensättningar som berördes av undersökningsschakten omfattades av någon djupgående undersökning eller framrensning. I de fall när fyndförande brandlager påträffades avbröts arbetet. Däremot kontrollerades ett mindre antal, till stensättningarna närliggande, ytor mer noggrant (läs: djupare) i syfte att utröna eventuell förekomst av boplatslämningar.

Förundersökningen var inte tänkt att generera något tillvarataget fyndmaterial. I enlighet med vad som formulerades i undersökningsplanen återdeponerades de fåtaliga fynd som framkom i sin upphittade kontext. Det bör understrykas att det rör sig fem fyndposter med enstaka eller små mängder brända ben. Alla förekomsterna har registrerats i Intrasys med exakt positionsangivelse och benen förslöts innan återdeponering i påskrivna s.k. fyndpåsar.

Efter avslutad dokumentation återfylldes samtliga schakt.

Resultat

I förundersökningsschakten identifierades tio stensättningar. I ett fall visade sig den förhöjning som inledningsvis karterades vara två separata

stensättningar, båda föreföll oskadade. Några spår av förhistoriska bebyggelselämningar – varken av äldre, underliggande eller av yngre överliggande karaktär – kunde dock inte iakttas. I inget av schakten påträffades några kulturlager eller kulturpåverkad jord. Inte heller gjordes några fynd av boplotsindikerande karaktär såsom förhistorisk keramik eller bränd lera.

Av de tio stensättningarna var tre stycken mycket kraftigt åtgångna och två stycken relativt kraftigt åtgångna av skadegörelse till följd av senare tiders mark- och planeringsarbeten inom fastigheten. Samtliga uppfattas dock som gravar eller som rester av gravar. En stensättning gav genom sin relativt löst lagda packning av lite mindre stenar ett mer osäkert intryck än de övriga, se bilaga 2 samt tabell 1.

Av de kraftigt skadade stensättningarna låg två (A571 och A580) i fornlämningens södra del och en (A539) i den centrala delen. Den senare, A539, framstod vid karteringen som en rundad förhöjning, ca tre meter i diameter, med ett flaggstångsfundament i dess centrum. Vid förundersökningen, som berörde anläggningens södra hälft, konstaterades emellertid att förhöjningen mestadels bestod av humös vegetationsjord men invid flaggstångsfundamentet framkom vad som uppfattas som delar av en mycket fragmenterad stensättning eller kärnröse samt sotig jord. En annan kraftigt skadad anläggning var A571, belägen fem meter sydväst om A539. A571 var inte urskiljbar vid karteringen utan framkom delvis under en i sen tid anlagd grusgång eller uppfartsväg, som för övrigt heller inte var synlig i markytan, som löpt mellan garaget i nordväst och boningshuset. Gravens överbyggnad är i det närmaste helt raserad, vad som återstår är stensättningens bottenlager samt delar av dess brandlager. Övriga delar förefaller ha utplanats och tjänat som fyllningsunderlag till den – sannolikt av stenar och block ur stensättningen – anlagda terrassering som grusgången i sin tur anlagts på. Rester av det starkt kol- och sotbemängda brandlagret, uppblandat med recenta sopor och hushållsavfall, återfanns omedelbart under grusgången över en ca 5×5 meter stor yta söder om vad som sannolikt utgör gravens begränsning. Den tredje starkt skadade grav, A580, ligger i anslutning till en planterad syrenberså och förefaller vara delvis omgestaltad till en rundad blomsterrabatt kring en större björk (numera nedtagen). Under humuslagret i anläggningens södra del finns dock en delvis bevarad tät packning av 0,25–0,40 meter stora stenar.

I fornlämningens norra och mellersta del är skadegörelsen inte lika omfattande, undantaget då den närmast helt raserade A539. Fyra av de i schakten lokaliserade gravarna, A432, A442, A467 och A615, ger ett mer eller mindre intakt intryck med täta vällagda stenpackningar som i exempelvis A442 vars packning dessutom krönts med ett vackert rundat gravklot, ca 0,25 meter i diameter stort. Två anläggningar, A460 och A476, får emellertid bedömas som relativt kraftigt skadade, dock utan att själva gravgömmen skadats. Istället är det överbyggnaderna, det vill säga stensättningarna, som delvis ramponerats. Tvärs över den rektangulära stensättningen till A460 löper både staket och den planterade tujahäcken. I slänten ned mot fastighetens nordvästra hörn har stensättningen till A476 delvis skalats av, sannolikt i samband med garagebygget då den delvis var överhöljd av samma slags grusmassor som påförts i anslutning till garageplattan. Anläggningen ger dock fortfarande ett relativt intakt intryck och utgörs av en rund stensättning, ca 2,2 meter i diameter, 0,2 meter hög och med en tät packning av 0,10–0,35 meter stora stenar.

Tabell 1. Lokaliserade gravar eller sannolika gravar inom RAÄ 30.

Anl. nr	Typ	Form	Storlek	Utseende/karaktär	Status	Övrigt
206	Hög	Rund	Ca 9 m i diam, 0,5 m h.	Mittmarkering av ett ca 0,6 m st. block på toppen	Partiellt skadad av stängsel och häck i N.	Ej förundersökning.
227	Stensättning	Rundad	Ca 3,5×3,1 m st., 0,4 m h.	Övertorvad. Delvis synlig kantkedja av 0,5–1,0 m st. block. Plan toppyta.	Ev skadad överbyggnad.	Ej förundersökning. Kan ev vara något större åt S.
396	Stensättning?	Oval	Ca 3,0×4,0 m st., 0,2 m h	Övertorvad.	Ev partiellt skadad.	Ej förundersökning. Belägen i klippt gräsmatta invid asfalterad gårdsplan.
432	Stensättning	Rund	Ca 1,8 m i diam, 0,2 m h.	Övertorvad. Tät packning av 0,1–0,35 m st. stenar. Sot i centrum.	Intakt.	Synlig ovan mark. Bränt ben F441.
442	Stensättning	Rund	Ca 2,5 m i diam, 0,2 m h.	Övertorvad. Tät packning av 0,1–0,35 m st. stenar. Sot i centrum.	Intakt.	Synlig ovan mark. Gravklot, 0,25 m i diam i centrum.
460	Stensättning	Rektangulär?	Ca 2,5×2,0 m st., 0,35 m h	Övertorvad. Tät packning av 0,2–0,4 m st. stenar.	Partiellt skadad av stängsel och häck i N.	Synlig ovan mark.
467	Stensättning	Oval	Ca 3,0×2,0 m st., 0,3 m h.	Övertorvad. Tät vällagd packning av 0,20–0,35 m st. stenar.	Intakt.	Synlig ovan mark.
476	Stensättning	Rund	Ca 2,2 m i diam, 0,2 m h.	Övertorvad. Packning av 0,10–0,35 m st. stenar.	Partiellt skadad överbyggnad.	Ej synlig ovan mark. Delvis överhöjd av grusmassor.
530	Stensättning?	Rund	Ca 1,5 m i diam, 0,2 m h.	Övertorvad. Rel gles packning av 0,10–0,25 m st. stenar	Partiellt skadad och delvis överhöjd av recent material.	Belägen invid större stenblock. Osäker grav.
539	Stensättning, rest av?	Oklar	Oklar.	Ett flertal 0,15–0,40 m st. stenar och sotig jord invid flaggstängsfundament.	I det närmaste helt raserad.	Ev. gravrest.
571	Stensättning, rest av	Rund	Ca 3,5 m i diam, 0,2 m h.	Bottenpackning av 0,15–0,35 m st. stenar. Delvis blottlagt brandlager i centrum.	Kraftigt skadad och delvis överhöjd av sopor samt grusgång.	Fynd av brända ben på fyra ställen inom brandlagret, F612–F614, F622.
580	Stensättning, rest av	Oval	Ca 3,0×2,5 m st., 0,4 m h	Delvis bevarad packning/kärnröse av 0,25–0,40 m st. stenar.	Sannolikt kraftigt skadad.	Belägen i anslutning till större block i SV.
615	Stensättning	Rund	Ca 5 m i diam, 0,3 m h.	Övermossad. Tät centralpackning av större, 0,20–0,40 m st. stenar. Glesare periferi av 0,15–0,25 m st. stenar. Kantkedja, ställvis glest lagd, av 0,20–0,35 m st stenar.	Intakt.	Delvid synlig ovan mark. Fynd av ett bränt ben i anl. periferi, F499.

Utvärdering

Status och skadebild

De kvarvarande delarna av RAÄ 30 utgörs av ett gravfält som ställvis är starkt skadat till följd av mark- och planeringsarbeten utförda i sen tid inom fastigheten Grimsta 67:1. Skadegörelsen är dock inte av sådan art att fornlämningens arkeologiska potential förminskats i så hög utsträckning att den kan försummas. Anläggningarna i de norra och mellersta delarna förefaller exempelvis till stor del vara opåverkade. Sannolikt går det även att utvinna mycket arkeologisk information ur flera av det starkt skadade gravarna, bland annat genom vattensållning av utplanade och/eller bortforslade brandlager, t.ex. brandlager L589 i anslutning till A571. Gravfältets rumsliga belägenhet invid och nedanför det magnifika, och av stensträngar delvis kringgårdade, gårdsläget RAÄ 117, beläget på en bergshöjd ett knappt hundratal meter öster om gravfältet, ger fornlämningen även en extra potential.

Några bebyggelselämningar av förhistorisk art har sannolikt aldrig funnits i den här delen av det ursprungliga fornlämningskomplexet. Reservationen i föregående mening syftar på att ytor i omedelbar anslutning till den stora högen i gravfältets nordöstra del inte kontrollerades; ett vanligt förekommande drag är annars att just större högar eller stensättningar överlagrar äldre bebyggelselämningar, men så är troligtvis i fallet här.

Fornlämningens omfattning och sannolika datering

Utifrån den förhållandevis täta placeringen som de lokaliserade gravarna uppvisar i gravfältets norra delar uppskattas gravfältet i sin nuvarande utbredning totalt hysa ett femtontal anläggningar som utgör gravar eller rester av gravar. Tolv av dessa, varav tre får betecknas som osäkra gravar, lokaliserades vid förundersökningen, men troligtvis döljs ytterligare någon eller några i gravfältets mellersta norra del, exempelvis i området mellan A442, A467 och A615 samt i den snårbevuxta slänten ned mot sydväst. Eventuellt kan ytterligare någon komma att påträffas i gravfältets sydligaste och/eller sydöstra delar, men dessa är i så fall sannolikt mycket illa åtgångna av tidigare markingrepp.

Beträffande gravarnas kronologiska hemvist förefaller den utifrån respektive former och, i ett fall, innehåll, vara folkvandringstid, sannolikt med viss dragning mot övergången till vendeltid, det vill säga perioden 400–600 e.Kr.

Referenser

- Appelgren, K. 1988. Järnåldersgravar utgrävda i Grimsta. Arkeologisk undersökning 1987. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport UV 1988:17. Stockholm.
- 1989a. Otryckt rapport. Antikvarisk kontroll vid återställningsarbeten. Uppland, Fresta socken, Upplands Väsby kommun, Grimsta 67:1, intill Fornlämning 117.
 - 1989b. Otryckt rapport. Provundersökning. Uppland, Fresta socken, Upplands Väsby kommun, Grimsta 5:500, intill Fornlämning 30.
- Foghammar, M. 1988. Antikvarisk kontroll. Uppland, Fresta socken, Grimsta 5:3 Fornlämningarna 30 och 117. Riksantikvarieämbetet. Byrån för Arkeologiska Undersökningar.
- Hedman, A. 1987. Otryckt rapport. Delundersökning samt provundersökning. Källvägen/Grimsta 68:1–6; fornl 30, Fresta socken, Upplands Väsby kommun, Uppland.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-1909-2007.

Länsstyrelsens dnr: 431-07-14804.

Projektnummer: 10101 (f.d. 1220574).

Intrasisprojekt: M2007:019.

Undersökningstid: 10 och 25–26 oktober 2007.

Projektgrupp: Gunnar Andersson och Helen Grenler.

Underkonsulter: Mälardalens åkeri, Trimtec.

Exploateringsyta: Ca 800 m².

Undersökt yta: 146 m².

Läge: Ekonomiska kartan, blad 10I 9e Bollstanäs.

Koordinatsystem: Rikets RT 90, 2,5 gon V.

Koordinater för undersökningsytans sydvästra hörn: –.

Höjdsystem: Rikets, RH 70.

Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm: –.

Fynd: –.

Fig. 1. Förundersökningsområdet markerat på utdrag ur Topografiska kartans blad 10I NV och 11I SV. Skala 1:50 000.

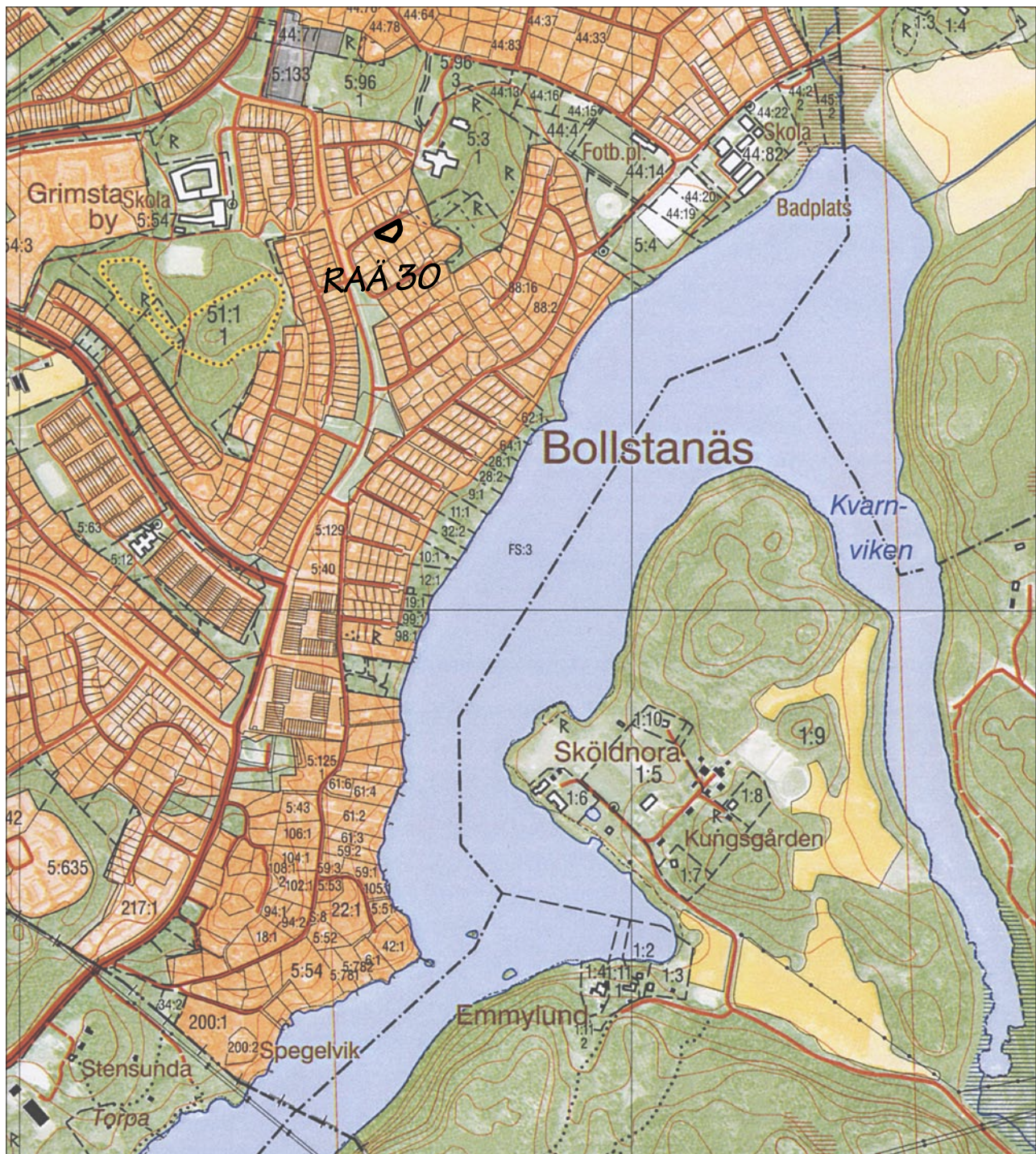

Fig. 2. Förundersökningsområdet markerat på utdrag ur Fastighetskartan 101 9e Bollstanäs. Skala 1:10 000.

Fig. 3. Schakt- och anläggningsplan med lokaliserade gravar.
Skala 1:200.

	FMIS begränsning
	Förundersökningsområde
	Schakt
	Anläggning
	Sten
	Terrass
	Dumphög
	Buskage

X 6599640
Y 1621600

X 6599620
Y 1621620

RAÄ 30

